

Mainuš, František

Poslední dějství

In: Mainuš, František. *Totální nasazení : Češi na pracích v Německu 1939-1945*. Vyd. 1. Brno: Universita J.E. Purkyně, 1970, pp. 180-182

Stable URL (handle): <https://hdl.handle.net/11222.digilib/120355>

Access Date: 29. 11. 2024

Version: 20220831

Terms of use: Digital Library of the Faculty of Arts, Masaryk University provides access to digitized documents strictly for personal use, unless otherwise specified.

POSLEDNÍ DĚJSTVÍ

Od léta 1944 se prudce snižoval počet Čechů na německém území. Utíkali jednotlivci i celé skupiny, zejména z bombardovaných oblastí. Do konce roku se vrátila podstatná část příslušníků ročníku 1924. Jen menší část z nich byla přesunuta do leteckých továren v protektorátě před uplynutím desetiměsíční přeškolovací doby.¹ Někde však vedení leteckých továren neuvolnilo mladé Čechy, kteří museli pracovat v říši často až do konce války. Početná skupina byla zadržena v Junkerswerke v Nordhausenu. Pracovali v podzemních továrnách za velmi špatných podmínek. Mladí chlapi a děvčata se snažili uprchnout, ale část jich byla zadržena a uvržena do vězení.² Takových případů bylo více.³

Na sklonku roku 1944 stála na německých hranicích spojenecká vojska. Přiblížil se konec strašlivé války. Poslední měsíce před kapitulací byly i pro české dělníky jedny z nejhorších. V bezprostředně ohrožených místech na západě i na východě byli cizí dělníci posíláni na stavbu opevnění. Rovněž mnoho Čechů se dostalo tímto způsobem mezi zákopníky nebo dokonce byli násilně zařazeni do organizace Todt a posláni do blízkosti fronty.⁴ Rozsáhlý postup Rudé armády od poloviny ledna 1945 vyvolal stěhování miliónů Němců, ale i cizích občanů z Východního Pruska, Slezska a Pomořanska. Tato evakuace, k níž došlo v době vysokých mrazů, se zapsala do dějin posledních měsíců třetí říše i do povědomí těch, kdo ji prožili, nesmazatelným dojmem. Mezi uprchlíky byli také Češi, kteří pracovali v těchto východních oblastech a jako ostatní se snažili dostat do vlasti. Z oblasti Horního Slezska se to podařilo zdrcující většině.⁵ Do protektorátu se ze všech stran vraceli čeští muži i ženy, všemi prostředky a jak to dovolovaly podmínky. Vlaková doprava byla vážně narušena, museli jít často mnoho kilometrů pěšky, cestování bylo plné nebezpečí. Nad vzdušným prostorem vládli spojenečtí letci a jejich nálety na železniční i silniční dopravu byly velmi účinné. I ze vzdálených míst se podařilo vět-

¹ SÚA, RP, k. 885, č. 5443. Ministerstvo hospodářství a práce K. H. Frankovi, 23. 8. 1944. V srpnu a září se menší skupiny tohoto ročníku vrátily do vlasti. Podstatná část přijela koncem roku.

² SÚA, MHP, k. 388. Nordhausen, 25. 3. 1945. Stížnost V. Jaškové.

³ Skupina příslušníků r. 1924 si stěžovala E. Háchovi, že je firma nechce pustit ani na vánoční svátky. Tamtéž, k. 387. Vejprty, 6. 12. 1944. Také v Heilbronnu museli někteří zůstat. Tamtéž, k. 386. Heilbronn, 6. 3. 1945.

⁴ Např. 10 přísl. r. 1924 z Norimberku bylo přinuceno v listopadu 1944 odejet dále na západ a v Düsseldorfu byli zařazeni k OT. SÚA, MHP, k. 386. Dopis V. Vaňka, 28. 2. 1945.

⁵ SÚA, MPSP-R, k. 827. Protokol s J. Holým, červen 1945.

šíně Čechů odejít před příchodem fronty. V hlášeních, která po válce uložili do protokolů bývalí zaměstnanci župních spojovacích orgánů DAF, je vesměs konstatováno, že z původních stavů zůstala po příchodu spojeneckých vojsk jen menší část Čechů, kteří nestačili odejít.⁶

Ve zmatku posledních měsíců před kapitulací se nepodařilo všem Čechům vrátit se včas do vlasti a prožili průchod fronty a příchod spojeneckých vojsk na německém území. Reakce na osvobození byla směsicí radosti i úlevy, že nastal konec strádání, že přichází nový život. Lidé, kteří po dlouhá léta museli strádat, pracovali a žili pod vedením nacistických utlačovatelů, si v prvních vzrušujících dnech vybili svou nenávisť například tím, že demolovali tábory nebo dílny a na některých místech si vyřídili své účty i se svými trýzniteli. Výbuch hněvu byl nemilosrdný, ale po tolika utrpeních spravedlivý.⁷

Spojenecká velitelství byla připravena na nesnadné úkoly, které byly spojeny s přítomností miliónů zavlčených osob. Problém jejich rychlé repatriace se projednával na konferenci v Jaltě a po kapitulaci Německa se Spojenecká kontrolní rada usnesla zrychlit pohyb uprchlíků a zavlčených osob.⁸ Byla zřizována střediska, v nichž se soustřeďovali cizí občané, ať už šlo o bývalé dělníky nebo vězně.⁹ Spojenecká velitelství vyzývala repatrianty v letácích, aby zachovávali disciplínu a čekali na evakuaci v místech soustředění.¹⁰

Češi, které překvapil konec války na německém území, trávili většinou první týden svobody v některém z táborů spojeneckého velitelství. Pobyt v nich nebyl vždy nej-příjemnější.¹¹ V některých oblastech se vytvořily národní výbory s úkolem starat se o krajany až do jejich repatriace.¹²

Informace o situaci v Československu a datu repatriace byly velmi špatné a není divu, že mezi bývalými nasazenými dělníky, vězni a jinými osobami, jež se dostaly na německé území, panovala nervozita a netrpělivost. Někdy koncem května vysílaly rozhlasové stanice západních spojenců projev presidenta republiky dr. Beneše, určený českým dělníkům za hranicemi.¹³

⁶ Např. ve Vídni bylo v r. 1944 asi 40 tisíc českých dělníků, ale před obsazením města Rudou armádou jich nezůstalo ani 10 %. Tamtéž. Protokol s J. Zelingerem, červen 1945.

⁷ V Záluží u Mostu pracoval ilegální Národní výbor. Když Němci 8. 5. 1945 opustili závod, zajatci a civilní cizinci se ozbrojili a částečně demolovali zařízení závodu. Češi z největší části odešli domů. PA Chemické závody Litvínov, Kronika II.

⁸ E. Seeber, c. d., str. 258.

⁹ Takové tábory byly např. v Linci, Melku aj. SÚA, MPSP-R, k. 832, Praha, 30. 6. 1945.

¹⁰ Leták vydaný štábem 3. americké armády má např. toto znění: „Všem spojeneckým válečným zajatcům a cizím dělníkům. Dlouho očekávaná hodina osvobození udeřila. Spojenecké armády a vlády posílají denně tisíce vašich kamarádů do vlasti. Také vy budete brzy jako svobodní lidé odesláni domů. Rychlý odjezd umožníte, jestliže zůstanete ve vašich táborech a obcích, budete zachovávat disciplínu, nebudete pouštět vaše dnešní místo ani pěšky ani v zabavených vozech, nechodte do okolních měst a očekávejte směrnice, které vám velmi brzy přinese spojenecký důstojník. Velící generál.“ MěA Holýšov, okres Domažlice.

¹¹ Např. dopis tří Čechů vyjadřuje zklamání ze situace po příchodu francouzských vojsk do Sulzu n. N. Dostávali jen jednou denně jídlo, museli odevzdat radiové přijímače, fotoaparáty apod. Byli velmi primitivně ubytováni. V Melku mnoho českých chlapců a děvčat muselo žít pod širým nebem. SÚA, MPSP-R, k. 832.

¹² Zprávy toho druhu jsou spíše negativní. Např. 29. 6. 1945 si stěžovali vojáci, partyzáni a dělníci ve Strassfurtu na svůj národní výbor, že je záměrně špatně informoval o odložení repatriace. Svalil vinu na anglické vojenské úřady, jen aby prodloužil svou vlastní činnost. Tamtéž, k. 833.

¹³ Koncem května 1945 navštívil presidentskou kancelář redaktor Josten se dvěma anglic-

Repatriace se protáhla na mnoho týdnů, zejména v důsledku nedostatku vozidel a pohonných hmot. Přece však díky velké obětavosti mnoha pracovníků našich úřadů a členů repatriačních komisí odjízděly do různých míst skupiny aut a odvážely stovky našich občanů do vlasti.¹⁴ V průběhu letních měsíců 1945 byli poslední Češi repatriováni. Na německém území zůstali nemnozí jedinci, kteří se nevrátili do vlasti z rozličných, většinou osobních důvodů. Tím skončila jedna kapitola našich novodobých dějin.

kými důstojníky a v pověření štábu generála Eisenhowera žádal, aby směl natočit s prezidentem krátký projev. Projev byl skutečně zachycen na gramofonovou desku. Obsah se nepodařilo zjistit. AKPR, A 3260/45. Záznam z 28. 5. 1945.

¹⁴ Tamtéž, k. 833.